
Külföldiekkel szembeni büntetőeljárás?

Hautzinger Zoltán*

*„....az idegen az, akit nem ismerünk, nem ismerjük a szokásait...”
(Esterházy Péter: Oratorium balbulum)*

1. Bevezetés helyett

A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának vizsgálata korunk egyik – mondhatni folyamatosan napirenden szereplő – témája, amely a bűnügyi tudományok szinte valamennyi területe felől vizsgálható. Farkas Ákos gazdag szakirodalmi munkásságában is meghatározó ez a tudományos kérdés. Kandidátusi disszertációja¹ és annak félévtizednyi „utánkövetését” magában foglaló monográfiája például – többek között – azt a konklúziót állapította meg, hogy a büntető igazságszolgáltatás egységes rendszer, amelynek egyik elemét javítva még nagy eredmény az egész rendszer működését tekintve nem várható.² E gondolattal e köszöntő tanulmány szerzője is egyetért, különösen abból a megfontolásból, hogy egy általános megítélés szerint negatív jelzővel illetett társadalmi jelenség sem feltétlenül kezelhető egy normatív eszközzel.

Fentiekre is figyelemmel ez az írás arra tesz kísérletet, hogy megvizsgálja a külföldiekkel összefüggő büntető eljárásjogi rendelkezések – migrációs helyzettől függetlenül – milyen sajátos jegyekkel és többletkötelezettségekkel gazdagítják a magyar büntető igazságszolgáltatási rendszert. Eleve milyen mértékben szükséges büntetőjogi eszközöket alkalmazni a külföldiekkel szemben? Lehet-e teret engedni az opportunitás elvének, nem utolsó sorban speciális alrendszerbe foglalhatók-e a magyar állampolgársággal nem rendelkező személyekkel kapcsolatos büntető eljárásjogi rendelkezések?

* Egyetemi docens, Nemzeti Közszoigálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Bevándorlási Tanszék

¹ FARKAS Ákos: *A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai*. Miskolc, kandidátusi értekezés, Miskolc, 1994.

² FARKAS Ákos: *A falra akasztott nádपालca – avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 9–10.

2. Az általánostól eltérő szabályok rendszere

A hatályos büntetőeljárás törvény önálló részben foglalja össze azokat a fejezeteket, amelyek az általános eljárási szabályoktól eltérő rendelkezéseket tartalmaznak.³ A Be. itt nevesíti a fiatalkorú elleni büntetőeljárást (XCV. fejezet), a katonai büntetőeljárást (XCVI. fejezet), eljárást a mentességet élvező személyek ügyében (XCVII. fejezet), eljárást bíróság elé állítás esetében (XCVIII. fejezet), eljárást egyezség esetén (XCIX. fejezet), büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárást (C. fejezet), eljárást a távol lévő terhelttel szemben (CI. fejezet), eljárást a külföldön tartózkodó terhelt esetében (CII. fejezet), biztosíték letétbe helyezésével folyó eljárást (CIII. fejezet), a magánvádas eljárást (CIV. fejezet), a pótmagánvádas eljárást (CV. fejezet), eljárást vagyon vagy dolog elvonása, adat hozzáférhetetlenné tétele érdekében (CVI. fejezet), illetve az eljárást határozással kapcsolatos bűncselekmény esetén (CVII. fejezet).

E külön eljárások – vagy inkább általánostól eltérő eljárások⁴ – törvénybe foglalásának Farkas Ákos és Róth Erika szerint⁵ több oka is lehet. Egyrészt egyes eljárások esetében az eltérést az eljárások hatálya alá eső személyek köre indokolja (katonák, fiatalkorúak), másrészt felmerül az opportunitás igénye, amellyel az állam a büntetőjogi igény érvényesítéséről lemond a sértett javára (magánvádas, pótmagánvádas eljárás), harmadrészt teret enged az eljárás egyszerűsítésének, gyorsításának, a konszenzuális elemek megjelenésének a büntetőeljárásban (bíróság elé állítás, egyezség, büntetővégzés meghozatala stb.).

Az említett szempontok ugyanakkor álláspontom szerint a migráció és a külföldiek vonatkozásában, különösen a 2018. júliusától hatályos Be. szellemében tovább gondolhatók. Ismételten áttekintve az egyes speciális eljárásokat láthatjuk, hogy azok körében a migrációt vagy a külföldi elemet feltételező eljárások is megjelennek. Ilyen mindenek előtt az illegális migráció (a jogalkotó szándéka szerint migrációs válsághelyzetben a jogellenes bevándorlás) visszaszorítására büntető törvénykönyvbe szövegezett határozással kapcsolatos bűncselekmények⁶ esetén követendő eljárás, amelynek általánostól eltérő szabályai kihatnak az eljáró bíróság hatáskörére és illetékességére, a kényszerintézkedések végrehajtására,

³ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi C. törvény (Be.) huszadik rész

⁴ E tanulmány kereteit szétfeszítené annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy mennyire nevezhetők hagyományos értelemben külön eljárásnak azok az általánostól eltérő eljárások összessége, amelyek sem jogforrásukban, sem intézményükben nem különböznek el az általános büntető igazságszolgáltatási rendszertől. E helyen elég annyit megjegyezni, hogy természetüknél – leginkább a jogszabályi és intézményi elkülönülés hiányánál – fogva ezeket az eljárásokat kevésbé szerencsés külön eljárásoknak tekinteni, szerencsésebb lenne *általánostól eltérő eljárásokként* megfogalmazni. A kérdéssről lásd bővebben HAUZINGER Zoltán: *Eltérő büntetőeljárások*. In: Elek Balázs – Háger Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére*. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke. Debrecen, 2014. 164–181.

⁵ FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. Complex Wolters Kluwer, Budapest, digitális kiadás, 2016. https://mersz.hu/dokumentum/wk42__1/ (Letöltés ideje: 2019.04.04.)

⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) szerint ide tartozik: a határozár tiltott átlépése (352/A. §), a határozár megrongálása (352/B. §), valamint a határozással kapcsolatos építési munka akadályozása (352/C. §).

más külön eljárások alkalmazásának összehangolására, valamint egyes – például sajátosan az anyanyelvhasználat elvéből eredő hatósági kötelezettségeket – könnyítő intézkedések bevezetésére. Külföldi elemet magában feltételező eljárásként pedig a külföldön tartózkodó terhelt esetében lefolytatandó eljárásra, valamint a biztosíték letétbe helyezésével folyó eljárásra kell gondolni.

Ugyan annak lehetőségét egyik eljárásban sem kell kizárni, hogy a fentebb megfogalmazott sajátos szabályokat magyar állampolgárral szemben alkalmazzák, a megfogalmazott eljárások természetéből mégis az következik, hogy azok alanya inkább külföldi honosságú személy lehet. Ezeknél az eljárásoknál közös elemként jelentkezik tehát, hogy mindegyik sajátos eljárási alrendszer a büntetőeljárás egyszerűbb és gyorsabb lefolytatását célozza különösen annak figyelembe vételével, hogy a külföldiség tényezői – vagy az eljárás alá vont személy külföldi állampolgársága, vagy a terhelt külföldön tartózkodása – egyébként jelentős mértékben megnehezíthetik a büntetőeljárás általános lefolytatását.

3. A külföldiekre vonatkozó büntető eljárásjogi szabályok és rendszerezésük lehetősége

A Be-ben meglévő – fentebb említett – általánostól eltérő eljárások ugyanakkor nem adnak választ arra a kérdésre, hogy a külföldieket érintő, de nem a külön eljárások körében megfogalmazott egyéb szabályok esetében célszerűnek mutatkozik-e azok egy – a fiataloké és a katonák esetében hagyományosan már évtizedek óta meglévő – önálló fejezetbe rendszerezése?

A válasz megadásához egyfelől ismerni kell mindazokat az eljárásjogi rendelkezéseket, amelyek a külföldiekkel szemben felmerülnek, másfelől számba kell venni mindazokat a lehetőségeket is, amelyekkel Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségei miatt vagy más okból, alapvetően a büntetőeljárás további egyszerűsítése vagy inkább elkerülése miatt indokolt lehetne számolni.

3.1. A Be. külföldiekre vonatkozó rendelkezései. A Be. a külföldiekre vonatkozóan mindössze néhány rendelkezést tartalmaz. Ilyen mindenek előtt az anyanyelvhasználat elve, amelyet a törvény a büntetőeljárás nyelve és a nyelvhasználat joga keretében tárgyal.⁷ A törvényi szövegezés egyfelől kifejezi a diszkrimináció tilalmát, miszerint senkit sem érhet hátrány amiatt, hogy a magyar nyelvet nem ismeri, másfelől elismeri a nyelvhasználat szabadságát, azaz a büntetőeljárásban mindenki jogosult anyanyelvét használni. Az anyanyelvhasználat – mint a tisztességes eljárás egyik feltétele – magában foglalja a jogi jelenlétet és a nyelvi jelenlétet is: a büntetőeljárás alanyának (jellemzően a vádlottnak) hallania és értenie kell, amit mások mondanak, mert csak így tudja érvényesíteni ügyismereti jogait.⁸

Az anyanyelv használatának joga nemzetközi jogi és európai uniós

⁷ Be. 8. §

⁸ VINNAI Edina: Tolmácsolás a jogi eljárásban. *Miskolci Jogi Szemle*, 2017/KI. sz. 136.

jogforrásokból származó kötelezettségeken is alapul,⁹ amelyek a tagállamok számára a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsolás és fordítás terén alkalmazandó közös minimumszabályokat állapítanak meg. Ilyen például, hogy a tolmácsolási jog késedelem nélküli biztosítása révén hozzájáruljon a költségmentes és kielégítő nyelvi segítségnyújtáshoz, lehetővé téve a büntetőeljárás nyelvét nem beszélő vagy nem értő gyanúsítottak vagy vádlottak számára a védelem jogának teljes körű gyakorlását, de ehhez az elvhez kapcsolódik a lényeges iratok fordításának hatósági kötelezettsége is. A Be. azonban eltérő rendelkezés hiányában megengedi, hogy a kézbesítendő ügyiratot nem kell lefordítani, ha erről a címzett kifejezetten lemond, a tolmácsra vonatkozóan pedig számos további részletszabályt fogalmaz meg: így például, hogy a tolmácsra a szakértőkre vonatkozó rendelkezések is irányadók (tolmácsként a jogszabályban meghatározott feltételeknek megfelelő személy vehető igénybe; ha ez nem lehetséges, eseti tolmácsként kellő nyelvismerettel rendelkező más személy is kirendelhető; tolmácson a szakfordítót is érteni kell), illetve a tolmácsot a kirendelésével egyidejűleg figyelmeztetni kell a hamis tolmácsolás következményeire.¹⁰

A külföldiség ténye büntetőeljárásban – a nyelvhasználatból származó fenti követelmény teljesülése mellett – kihat a védelem jogára úgy is, hogy az eljárásban kötelező a védői részvétel, ha a terhelt a magyar nyelvet nem ismeri.¹¹ A védekezés joga ezen túlmenően kiegészül egy másik sajátos intézmény, a diplomáciai vagy konzuli védelem igénybevétele lehetőségével is. E szerint a fogva lévő külföldi terhelt jogosult arra, hogy államának konzuli képviselőjével a kapcsolatot felvegye, vele személyesen felügyelet mellett, továbbá postai vagy elektronikus úton ellenőrzés nélkül érintkezzen.¹² Ez a jogosítvány a terhelt védekezési (ezen keresztül ügyelőbbreviteli) jogát segítheti, de ügyismereti jogai is szélesednek, hiszen a konzuli képviselő is meg tudja adni a büntetőeljárás tárgyához kapcsolódó legalapvetőbb tájékoztatásokat. E segítői tevékenység mellett a konzuli tisztviselő – csakúgy, mint például fiatalkorú terhelt esetében annak nagykorú hozzátartozója – védői meghatalmazást is adhat.¹³ A konzuli támogatás kiterjed a jelenléti jog gyakorlására is az egyes eljárási cselekményeken. Ez – egyébként nemcsak a terhelt esetében – azt biztosítja, hogy a konzuli tisztviselő, a terhelt indítványára a kihallgatásán vagy a részvételével tartott más eljárási cselekményeken jelen legyen.¹⁴ Fontos e jelenlét gyakorlása kapcsán megjegyezni, hogy passzív magatartásról beszélünk, a konzuli tisztviselő – a jelenléti joggal rendelkező egyéb alanyoktól eltérően – kérdéseket nem intézhet, észrevételeket,

⁹ Vö. Strasbourgban 1992. november 5-én létrehozott Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, illetve a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló 2010/64/EU irányelv

¹⁰ Be. 201. § (1)-(2) bek.

¹¹ Be. 44. § d) pont

¹² Be. 39. § (2) bek. c) pont

¹³ Be. 45.. § (1) bek.

¹⁴ A büntetőeljárás törvény a jelenléti jogot arra az esetre is kiterjeszti, ha magánvádas eljárásban a feljelentett személy külföldi, és személyes meghallgatását rendelték el. Vö. 2017. évi Be. 768. § (5) bek.

indítványokat nem tehet.¹⁵ A konzuli jelenlét a nyomozás mellett megjelenik a bírósági szakban is, a külföldi terhelt indítványára a konzuli tisztségviselő a tárgyaláson és az ülésen is jelen lehet.¹⁶ E jelenléti jog kiterjed a zárt tárgyalásra is, mivel a törvény úgy rendelkezik, hogy lehetővé kell tenni, hogy a tárgyaláson a külföldi államának konzuli tisztségviselője jelen lehessen.

A konzuli védelem megadása terén – az anyanyelvhasználathoz hasonlóan – a kodifikáció során figyelemmel kellett lenni az uniós szabályozásra. Az e tárgyban kihirdetett irányelv¹⁷ – figyelemmel a konzuli kapcsolatokról szóló 1963. évi bécsi egyezményben¹⁸ rögzítettekre – többek között azzal a céllal született, hogy az állampolgárságtól eltérő országban szabadságelvonással érintett gyanúsítottak és vádlottak részére, kívánságuk esetén, megfelelő jogot biztosítson. Az irányelv ugyanakkor kimondja azt is, hogy a gyanúsított és a vádlott e jogról lemondhasson amennyiben egyértelmű és kellő tájékoztatást kapott az érintett jog tartalmáról és az arról lemondás lehetséges következményeiről.¹⁹ Értékelve az említett irányelvben meghatározott célokat és kívánalmakat, meg kell jegyezni, hogy a 2017. évben kihirdetett magyar büntetőeljárás törvény – az előző törvényi rendelkezésekhez hasonlóan – még mindig meglehetősen elnagyoltan kezeli a konzuli kapcsolattartásra vonatkozó szabályokat. Elfogadva, hogy a törvényi szabályozás a konzuli tisztségviselő szerepvállalását biztosítja, nem rendelkezik arról, hogy a terheltnek milyen egyértelmű és kellő tájékoztatást kell kapnia a konzuli védelem igénybevétele vagy arról lemondás megfontolása érdekében.

A konzuli védelem tehát nem minden esetben jelenthet hatékony támogatást, ugyanakkor a konzuli kapcsolattartás különösebb indok nélküli mellőzése eljárásjogi következményekkel járhat. A menedéjjoggal érintett külföldi (menedékkérő vagy menekült, oltalmazott) esetében elsősorban az eljáró állam hatóságát terhelő kapcsolatfelvételi tilalomra kell gondolni. Ennek keretében a menedéjjoggal érintett terhelt származási országával semmilyen hatósági és személyes érintkezés nem történhet, amennyiben a menekülési ok államhoz, állami szervezethez kötődik. Emiatt a büntetőeljárásban eleve kizárandó lenne a terhelt állampolgársága szerinti konzuli tisztségviselő eljárásba hívása, kivéve, ha a terhelt elfogadja, hogy a konzuli védelem igénybevitelével megszűnik menekülte státusza vagy a kérelmére indult menekültügyi eljárás.²⁰ Ennek pontos meghatározása viszont – a menedéjjogi törvényre hivatkozás miatt is – pontos büntető eljárásjogi szabályozást igényelne. Lényegében a konzuli tisztségviselő értesítésének tilalmát, illetve menekültügyi következményét kell a büntetőeljárás törvénybe szerkeszteni, ha a terhelt (nem mellesleg a tanú és a sértett is) esetében menekültügyi eljárás

¹⁵ 2017. évi Be. 383. § (4)–(5) bek.

¹⁶ 2017. évi Be. 427. § (4) bek.

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonásakor történő tájékoztatáshoz való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról szóló 2013/48/EU irányelve.

¹⁸ Magyarországon kihirdette a konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24-én elfogadott egyezmény kihirdetéséről szóló 1987. évi 13. törvényerejű rendelet.

¹⁹ Vö. 2013/48/EU irányelv 7. cikke a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról

²⁰ Vö. A menedéjjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 11. § (2) bek. a) pont

van folyamatban, avagy már nemzetközi védelemben részesült.

3.2. A Be. külföldiekre vonatkozó szabályozásának további lehetőségei. A Be. a fentebb látható módon viszonylag szűkszavúan és nem teljes körűen rendelkezik a külföldiek eljárásjogi helyzetéről. Ez az állítás megalapozottnak mutatkozik annak tükrében is, hogy a korábbi büntetőeljárás törvény is bővebb szabályozást szentelt a külföldieket illetően. Mindemellett, különösen a nemzetközi jogforrásokot tekintve, már a korábbi Be. is fejlesztést igényelt volna egyes nemzetközi jogi kötelezettségeket illetően, amely igény a hatályos törvény esetében is megmutatkozik.

3.2.1. A korábbi büntetőeljárás szabályok elhagyásából származó kérdések. A külföldi tanú eljárásban részvételével összefüggésben a 2017. évi büntetőeljárás törvény nem tartotta meg az 1998. évi kódexnek azt a rendelkezését, amely megengedte, hogy a beutazás vagy tartózkodás feltételeivel nem rendelkező személy az eljáró hatóság döntése szerint fizikailag is közreműködhesen a büntetőeljárásban.²¹ Ennek törvényi feltétele volt például, ha a külföldi tanú vallomása olyan bizonyítékot jelentett, amely másként nem volt pótolható. Minthogy az említett rendelkezés nem törvényi módosítás révén, hanem egy új kódex megalkotásával kerül ki a jogalkalmazás köréből, csak találgatni lehet, hogy mi lehet az oka a feltételhiányos tartózkodás büntetőeljárás érdekből történő eltörlésének. Ez azonban – figyelemmel a hatályos idegenjogi szabályozásra – nem jelenti azt, hogy a beutazás és tartózkodás feltételeivel nem rendelkező, a büntetőügy megítélése szempontjából pótolhatatlan bizonyítékot szolgáltató tanú személyes részvétele ne lehetne biztosítható. Noha a beutazás feltételeit harmadik országbeli állampolgárok esetében az ún. schengeni határellenőrzési kódex²² deklarálja, a magyar idegenrendészeti szabályozás megengedi, hogy büntetőeljárásban felmerülő érdek fennállta esetén a beutazási feltételek alóli mentesítés és a beutazás engedélyezése ún. humanitárius célból kiadható ideiglenes tartózkodási engedély megadásával megtörténhessen, és a külföldi csak meghatározott ideig és célból tartózkodhasson az ország területén.²³ A korábbi büntetőeljárás törvényben meglévő rendelkezés elhagyása tehát lényeges jogalkalmazási gyakorlati problémát nem okoz, mindazonáltal nem szerencsés, hogy a büntetőeljárás érdek miatti határátléptetés engedélyezése már nem szerepel a Be.-ben.

²¹ 1998. évi Be. 71. § (8) bek. szerint „ha a beutazás és a tartózkodás külön törvény szerinti feltételei egyébként nem állnak fenn, az ügyész és a bíróság indítványozhatja az idegenrendészeti hatóságnál, hogy engedélyezze annak a külföldinek és reá tekintettel hozzátartozójának a beutazását, illetve belföldi tartózkodását, akinek a vallomása olyan bizonyítékot tartalmazhat, amely előreláthatólag másként nem pótolható.”

²² Schengeni határ-ellenőrzési kódex 6. cikk (1) bek.

²³ „Jelentős bűnüldözési vagy nemzetbiztonsági érdekből az ügyész, a bíróság, illetve a rendvédelmi és nemzetbiztonsági szerv, továbbá a Nemzeti Adó- és Vámhivatal nyomozó hatósága indítványára azt a harmadik országbeli állampolgárt, illetve rá tekintettel más harmadik országbeli állampolgárt, aki bűncselekmény felderítése érdekében a hatóságokkal - a bizonyítást jelentősen elősegítő módon - együttműködik.” Vö. A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (Harmtv.) 29. § (1) bek. e) pont

A feltételhiányos tartózkodás biztosítása felmerülhet a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező nem magyar állampolgárok esetében is. Minthogy az ilyen külföldi érvényes úti okmánnyal vagy személyazonosító igazolvánnyal, továbbá nemzetközi szerződés által meghatározott körben lejárt érvényességű úti okmánnyal, lejárt érvényességű személyazonosító igazolvánnyal vagy beutazás céljából elismert egyéb okmánnyal jogosult beutazni,²⁴ a beutazás és a tartózkodás joga csak az arányosság elvének betartásával és az érintett kizárólag olyan személyes magatartása alapján korlátozható, amely valódi, közvetlen és súlyos veszélyt jelent a közrendre, a közbiztonságra, a nemzetbiztonságra vagy a közegészségügyre.²⁵ A törvényben meghatározott indokok értelmezése korántsem egyszerű, a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásának korlátozása nem gyakori. Nemcsak erre, hanem a szabad mozgás jogával rendelkező személyekkel kapcsolatos határrendészeti ellenőrzés minimumkövetelményeire is tekintettel az Szmtv. nem ismeri a méltányossági beléptetési normát, így hasonló protokoll, mint a harmadik országbeli állampolgárok esetében (ügyési vagy bírói indítványra idegenrendészeti hatóság intézkedése) nem alakult ki.

Jelentősebb büntető jogalkalmazási problémának tekinthető ugyanakkor az ún. úti okmány tekintetében elkövetett közokirat-hamisítás sajátos felfedésével összefüggő nyomozati akadály elhagyása. Az 1998. évi büntetőeljárás szabályok még sajátos eljárási akadályként határozták meg, hogy nem lehet nyomozást indítani *„közokirat-hamisítás (Btk. 342. §) miatt, ha a hamis vagy hamisított, illetve más nevére szóló valódi úti okmányt a külföldi az ország területére történő beutazás érdekében használja fel, feltéve, hogy vele szemben idegenrendészeti eljárásnak van helye. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a külföldivel szemben más bűncselekmény elkövetése miatt is nyomozást kell indítani.”*²⁶ Az idézett törvényhely lényegében célszerűségi megfontolásból engedett kivételt a büntetőeljárás megindításának elméleti alapjául szolgáló hivatalbóliség elve alól. A jogalkotói szándék gazdaságossági szempontokra épült, miszerint, ha a bűncselekmény elkövetése kizárólag a magyarországi – jelen esetben jogszerűtlen – beutazásra irányult, és emiatt idegenrendészeti eljárásnak volt helye, nem lehetett nyomozást indítani. A nyomozási akadály csak több feltétel egységes fennállása esetén volt alkalmazható. Először a bűncselekmény feltételezett elkövetője csak olyan külföldi lehetett, akivel szemben helye volt a beutazás megtagadásának, ennél fogva idegenrendészeti intézkedés alkalmazásának, másodsor vele szemben nem merült fel más, nem a beutazás érdekében elkövetett bűncselekmény megalapozott gyanúja, harmadszor az úti okmány tekintetében elkövetett közokirat-hamisítást határátkelőhelyen, és a határellenőrzés során alkalmazott rendészeti célú személyazonosítás folytán fedték fel. Már e szabályozás folytán is okkal merülhetett fel a kérdés, hogy hasonló nyomozási ok miért nem állhatott fenn abban az esetben, ha a közokirat-hamisításra az ország

²⁴ A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény (Szmtv.) 3. § (1) bek.

²⁵ Szmtv. 33. §

²⁶ Be. 170. § (6) bek.

mélységében, idegenrendészeti természetű ellenőrzés során merül fel a gyanú? A külföldi jogszerűtlen tartózkodásával keletkezett állapot megszüntetéséhez, a külföldi kiutasításának elrendeléséhez és végrehajtásához (kitoloncolásához) az idegenrendészeti eljárás ugyanis abban az esetben is elégséges lehetett volna.

A 2017. évi büntetőeljárás törvényben ugyanakkor nem a fenti kérdésre kapunk választ, mivel eleve nem találkozhatunk az egyébként megalapozott módon korábban bevezetett nyomozási akadállyal sem. Így egyelőre nem tisztázott, hogy a külföldi által az ország területére utazás érdekében elkövetett közokirat-hamisítás határrendészeti észlelése esetén a legalitás törése érdekében hogyan lehet alkalmazni idegenrendészeti eszközöket, avagy milyen módon folytatható le a büntetőeljárás olyan külföldivel szemben, akinek a beutazása egyébként nem biztosított és más bűncselekmény elkövetésével egyébként nem gyanúsítható. Ezt mindenképpen a büntetőeljárás törvényben célszerű megadni, de megoldást jelenthet az is, ha büntethetőségi akadályként kezelve a kérdést, arra a büntető anyagi jog talál választ.

3.2.2. A büntetőeljárás szabályozás fejlesztési lehetőségei a külföldiek és a migráció vonatkozásában. A külföldieket érintő büntető jogalkalmazás – különösen a migrációval összefüggő helyzeteket illető – nemzetközi jogforrásaiban találunk olyan példát is, amelynek magyar jogba illesztésének eddig még nem volt hagyománya. Ilyen a nemzetközi menekültügyi egyezmény 31. cikke, amely szerint a szerződő államok az országba való jogellenes belépésük, vagy tartózkodásuk miatt nem sújtják büntetéssel azokat a menekülteket, akik közvetlenül olyan területről érkeztek, ahol életük, vagy szabadságuk faji, vallási, nemzetiségi vagy meghatározott társadalmi hovatartozása, illetve politikai véleménye miatti üldöztetése okán veszélyeztetve volt, és akik engedély nélkül lépnek be területükre, illetőleg tartózkodnak ott.²⁷

Az idézett cikkben meghatározott büntethetőségi akadály feltétele, hogy a szóban forgó menekültek haladéktalanul jelentkeznek a hatóságoknál és kellőképpen megindokolják jogellenes belépésüket, illetőleg jelenlétüket. A büntethetőség negligálásához kapcsolódó további feltétel, hogy a szerződő államok nem korlátozzák az ilyen menekültek mozgási szabadságát a szükséges mértéket meghaladóan és ilyen korlátozásokat csak addig alkalmaznak, amíg jogi helyzetük az illető országban rendezést nem nyert, illetőleg más országba nem nyernek bebocsátást. A genfi egyezménynek ez a rendelkezése mindenesetre egyetemes, minden szerződő állam számára kötelező büntethetőségi akadályt fogalmaz meg. Lényege szerint a menedéjogért folyamodó személy, ha haladéktalanul jelentkezik az illetékes hatóságnál és feltárja jogellenes belépésének valódi okát, mentesülhet a büntetőjogi felelősségre vonás alól olyan általa megvalósított bűncselekmény miatt, amelyet kizárólag azért követett el, hogy megalapozott menedékkérelmét előterjeszthesse.

²⁷ Magyarországon kihirdette a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. július hó 28. napján elfogadott egyezmény valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1989. évi 15. törvényerejű rendelet

A menedékjog természete és a menekülés jellemző körülményei miatt a menedékkérők általában nem rendelkeznek a menedéket nyújtó ország területére lépés jogszabályban rögzített feltételeivel. Ilyen célból tehát általában az államhatár jogellenes átlépéséhez szükséges olyan deliktumokat valósítanak meg, mint a közokirathamisítás vagy embercsempészés. Fontos azonban megjegyezni, hogy a jogellenes cselekmények miatti büntetőjogi felelősség alóli mentesülés, valamint az e célból alkalmazható személyi szabadság korlátozása nem feltételek nélküli privilégium. Csak abban az esetben van helye, ha a menedékjog kérelmezője késedelem nélkül felkeresi és együttműködik az illetékes hatóságokkal, valamint menedék kérelme megalapozottnak minősül, és a bűncselekményt kizárólag a menedék kérelem előterjesztése érdekében követte el. Eképpen e klauzula nem nyújt mentességet abban az esetben, ha a bűncselekmény vélelmezett elkövetője nem keresi az együttműködési lehetőséget az illetékes hatóságokkal, avagy – egyébként megalapozatlan kérelmét – felderített cselekménye leplezése érdekében követte el. Minthogy e következtetések csak az említett nemzetközi egyezmény értelmezéséből vonhatók le, különösen fontos lenne azok törvényi megfogalmazása a belső jogban is. Ennek pedig egyik legaktuálisabb forrása a 2017. évi büntetőeljárás törvény lehetne.

A fent megfogalmazott büntetlenség tehát nem ad korlátlan mentesítést a menedéket keresőknek, sőt helyes értelmezése és alkalmazása elfogadható garanciát biztosíthatna a nemzeti jogalkalmazást végző szervezetek számára olyan kritikákkal szemben, amelyek a külföldiek jogellenes vagy törvénnyel visszaélő szándékai miatti felelősség megállapítását kívánják háttérbe szorítani nem valós jogosultságok előtérbe helyezésével.

Hasonló megfontolásból lenne fontos a határozással kapcsolatos bűncselekményekből származó büntetőjogi felelősség kizárására abban az esetben, ha az elkövető jogellenes tartózkodásának esetleges feloldása menedékjogi eljárásban lehetséges. A hatályos törvényi szabályozás értelmében ugyanis a határozár tiltott átlépése miatt keletkezett büntetőjogi igény érvényesítése és a menedékjogi törvény vonatkozó rendelkezése nincsen összhangban. Az eljárások látványos csökkenése mögött ugyanis nagyobb hatása van azoknak a menedékjogi rendelkezéseknek, amelyek az irreguláris határátlépők haladéktalan országhatáron kívülre kísérésével jogtechnikai módon akadályozták meg tényállásszerű bűncselekmények miatt a büntetőeljárás lefolytatását.²⁸

4. Összegzés

A külföldiek büntető igazságszolgáltatásával összefüggő kérdések büntetőjogi szakmai és tudományos megvitatása még manapság sem tűnik szokványosnak, holott az emberi migráció szabályozásának a nemzetközi- és a nemzeti jog színterén is kiemelt figyelmet szentelnek. A külföldiek büntető eljárásjogi szabályozásának hazai példáit megvizsgálva egyfelől azt lehet megállapítani, hogy

²⁸ Vö. Met. 71/A. § (1) bek. b) pont

e rendelkezések sajátos alanyiségük ellenére, részint tradicionális okból, fejlesztésre vagy kiegészítésre szorulnak, másfelől a büntetőjogi eszközök külföldiekre érintő – jelenkorunk gyakorlatában egyébként faramuci módon szerencsésen negligált – következetes alkalmazása csak felesleges terhet ró az egyébként meglehetősen leterhelt hazai büntető igazságszolgáltatási hatóságokra. Előbbi esetben a büntetőeljárás szabályok rendszerezése feltétlenül indokolt lenne, hiszen – ahogy az e tanulmányban is olvasható adatokban látszik – bár nem jelentős, de nem elhanyagolható számban vesznek részt külföldiek a büntetőeljárásban. Az őket érintő általánostól eltérő szabályok pedig, kiegészülve a menedékjogot érintő egyéb nemzetközi jogi kötelezettségekkel, jelenthetnek olyan alrendszer, amelyek a fiatalkorúak és a katonák eljárásához hasonló önálló szabályozási alrendszer igényeljenek. Utóbbi érintően ugyanakkor a hazai büntető eljárásjogi gyakorlatban az látható, hogy számos esetben a büntetőeljárás rendelkezések alkalmazására – még törvényi felhatalmazás hiányában is, de mindenképpen célszerűségi szempontból indokoltan – nem kerül sor. E körülmény miatt pedig csak egyet lehet érteni ismételten Farkas Ákossal, miszerint bizonyos esetekben a külföldiekre vonatkoztatható büntetőjogi intézmények csak „*profánul szólva [...] a »falra akasztott nádipálca« szerepét*” töltik be.²⁹

²⁹ FARKAS Ákos: i.m. 146.